

Barnamezős területek fejlesztése: megaprojektek és a civil ellenállás lehetőségei

**Tosics Iván
városkutató**

**Zuglói Civil Ankét
2024. január 31.**

Egy civil szakértő gondolatai

- sikeres példák barnamezős városfejlesztésre: Bécs, München
- a Belgrade Waterfront történet
- a civil ellenállás külföldi példái: Hainburg, Berlin Gleisdreieck, Rotterdam Ringland
- a civil politizálás/ellenállás példáinak összefoglalása: fázisok és változó szerepek
- a civil ellenállás lehetőségei Budapesten: a Római-part példája és a mai körülmények



Aspern Seestadt, Bécs

Bécs Aspern repülőtere (1912) 1977-ben bezárt. 2003-ban megkezdődött egy új lakónegyed tervezési folyamata. A svéd nyertes ötlete: egy tó létrehozása a leendő lakónegyed közepén.

2013 végén megnyílt a földalatti vonal (az U2-es vonal meghosszabbításaként). 2014 elején megnyílt a szomszédságkezelő iroda, amely 15 főre bővült. Az első lakosok 2014-ben költöztek be, 2016-ban már 6500 fő volt a lakosság. A végső terv: 20.000 fő, és hasonló számú munkahely.

A támogatott lakhatási forma minden típusa biztosítja az emberek társadalmi keveredését. Az Aspern Seestadt csatlakozása a bécsi távhőhálózathoz azt jelenti, hogy megvalósul a megújuló energiával való ellátás.

Az Aspern Seestadt projekthez külön fejlesztési ügynökséget hoztak létre a műszaki infrastruktúra fejlesztésére.







Egy új városrész integrált fejlesztése

- Az új épületek földszintje magasabb belmagasságú, így lehetővé teszi iroda, üzlet, műhely funkciókat. Ezeknek a helyiségeknek a bérbeadása egy adott intézményen keresztül, meghatározott folyamatot követ. A bevásárlóközpont helyett bevásárlóutca épült, az üzletek megfelelő keveredését külön menedzsment biztosítja.
- Magas szintű tömegközlekedés (metró és buszok), emiatt a parkoló kínálat 0,7 autó/lakás normára korlátozva (jóval alacsonyabb, mint a környező területek 1-3 autó/lakás aránya). A fejlesztőknek lakásonként 1000 eurót kell befizetniük egy Mobilitási Alapba, amelyből a kerékpározást (kerékpárkölcsonzó rendszer, e-bike és teherbicikli) és az autómegosztási rendszereket támogatják.

Új, innovatív módszerek sorozata a bécsi várostervezésben: koncepció pályázat és részvételi tervezés, a város által kontrollált elkötelezett fejlesztő cég, nagy jelentőséget tulajdonítanak a közterületeknek és a mobilitásnak, társadalmi keverés, közös lakhatás, földszint-tervezés...

München, központi vasúti terület



Figure 4: Central railway lands, master plan (source: City of Munich)

Population forecast 2013 to 2030:

$$\begin{array}{r} + 230,000 \\ \hline = 1.72 \text{ Mio} \end{array}$$

Inhabitants (main and secondary residents)



?

Development of poverty in old age

Solidarity with the less privileged



Despite favourable economic conditions and low unemployment figures, poverty in Munich is not decreasing. Causes include lower pension entitlements, the effects of low wage sector occupation and rising rents. In the future we will have significantly higher numbers of older people threatened by poverty – including the resulting challenges in all areas of life. These people need support, particularly in a prospering city with high living costs, such as Munich. By 2020, the number of people receiving “old-age basic income support” will presumably have doubled compared to 2011.

Source: München sozial 2013 (Department of Social Services) and Poverty Report 2011

Number of people, affected by poverty in old age in 2013



13250

23000

Number of people, affected by poverty in old age in 2020 (forecast)





FIGURE 8. Pasing Station precinct upgrade, artist's impression.

Source: Courtesy of the City of Munich, Referat für Stadtplanung und Bauordnung.



München vasúti terület - tanulságok

- München városfejlődését évtizedek óta a Perspective München stratégiai koncepció irányítja: kompakt, városi, zöld
- Alapszabály: új területek beépítése helyett alulhasznosított belső városi területeket kell fejleszteni
- Vasúti, postai, katonai barnamezős területek 1990 utáni átalakítása nagy lehetőség a városnak, amely növekszik és nagy lakáshiánnyal küzd
- 1997: megállapodás a Szövetségi Vasút és München között a 170 hektáros vasúti terület közös fejlesztésére

- 70 hektár új zöldterület, és öt negyedben 19 e munkahely és 16 e lakos számára lakások építése
- A főpályaudvar fejlesztésre kerül, a 8 km-el kijebb lévő alcentrum alcentrum, köztük zöld- és kerékpársávok
- Az új lakások 30%-a megfizethető kell legyen, alacsony és közepes jövedelmű, gyerekes családoknak
- A fejlesztést a város és a vasút közösen irányítják, nyílt tervpályázatok útján (beépítési és zöldterületi koncepciókra, városnegyedekre, épületekre). A folyamatot építészekből és tájépítészekből álló tanácsadó testület ellenőrzi.
- A megvalósítás 2006-ban több ezer fa elültetésével kezdődött.

Belgrade Waterfront



Savamala area before the project started



Giuliani és Vucic, 2012



Vucic and Mohamed Alabbar of Abu Dhabi's Eagle Hills Company in 2014



Slavimo Beograd!



de
ront



belgradewaterfront.com



10:16

pink

DOBRO
JUTRO

skype: dobrojutro2014 tel: 011/30-63-452
e-mail: dobrojutro@rtvpink.com

ZA: DANAS OBLAČNO UZ KIŠU ILI PLJUSKOVE, MOGUĆE SU I OB
Č: REALNO DA SRBIJA DO KRAJA GODINE OTVORI POGLAVL



Protest in April 2015



Belgrade waterfront 2023



Belgrade waterfront 2023

Belgrade Waterfront - tanulságok

- Politikai projekt, a 2014-től miniszterelnök Vucic álma, amelyhez sikerült arab befektetőt találnia
- A helyi kormányzat végig támogatta a projektet
- Néhány NGO és a lakosság jelentős része ellenezte, tízezres tüntetések, minden eredmény nélkül
- A válasz: fast-track törvénykezés bevezetése a kiemelt projektekre, legújabbán a „Tervezés Köztársasági Ügynöksége” létrehozása
- Néhány NGO politikai párttá alakult, az ellenzéki pártokkal szövetségben Belgrádban megszorongatták Vucicot a választáson
- A régi Belgrád szétverése folytatódik, EXPO 2027...

Külföldi példák a civil ellenállásra

A Bécshez közeli **Hainburgi vízierőmű** terve 1983-ban kiemelt projekt lett, amelyet a politika gyorsan meg akart valósítani. 1984 májusában a tiltakozók sajtótájékoztatót tartottak, beöltözve olyan állatoknak (szarvas, fekete gólya, varangy, kormorán), amelyek életterét a vízierőmű megszüntette volna – **ezzel a mozgalom széles körben ismertté vált.**

1984. decemberében 3.000 tüntető dacolt 800 agresszíven fellépő rendőrrel szemben a helyszínen, kiváltva egy 40.000-es tüntetést Bécs belvárosában. A köztársasági elnök ekkor „tűzszünetet” hirdetett, a Legfelsőbb Bíróság pedig lehetővé tette helyi népszavazás elrendelését. Miután 353.000 támogató aláírás gyűlt össze rövid idő alatt, **a projektet végképp törölték.** Ettől az eseménytől számítható, hogy **a polgári engedetlenség elfogadott elemévé vált a közvetlen demokráciának Ausztriában.**

Berlin nyugati részén egy korábbi vasúti terület 1945 után, korábbi funkcióit elveszítve, városi barnamezős holtterület lett, amelyre a tervezők autópálya-csomópontot álmodtak. Az 1970-es évektől erősödő civil mozgalmak sikeresen megakadályozták ezt, elérve, hogy a városi tanács 1997-ben elfogadja, hogy itt park létesüljön, **Gleisdreieck park** néven.

Ekkor egy több, mint egy évtizedes **együttműködési fázis** kezdődött: a város kérdőíveket küldött szét, a civilek munkacsoportokat alkottak, a területet határoló három kerület ötlet-bazárokat és bejárásokat szervezett. **A külső tervezőknek kötelező volt részt venniük a tervezési hétvégeken**, mielőtt bármilyen tervet beadtak. A folyamat során kiderült, hogy a rengeteg elképzelés két fő vonulat alá rendezhető: csendes pihenő-park, illetve aktivitásokkal teli sport-orientált park. A végeredmény egy **„két-sebességes” park** létrehozása lett, miközben a park végső kialakításakor nagy gondot helyeztek a terület vasúti múltjának bemutatására, amit mindenki fontosnak tartott.



1974



Grüntangente statt Westtangente

- 1974 Auszug aus dem Flächennutzungsplan (FNP, 65) mit der Autobahn Westtangente, Gründung der Bürgerinitiative Westtangente (BtW)
- 1978 BtW legt Grüntangenteplanung vor und klagt gegen die Autobahn Westtangente.



1981 Bt Westtangente

Erst 1988 wird die Autobahn Westtangente offiziell aus dem Flächennutzungsplan gestrichen.

1981



1. Parks
2. Invalidenpark
3. Berlin Spandauer Schützenkanal
4. Fritz-Schubert-Park
5. Hauptbahnhof
6. Märkischer Park
7. Lustgarten
8. Maximilian-Friedrich
9. Markter Wende
10. Großer Tiergarten
11. Minnengärten
12. Olympiastadion
13. Potsdamer Platz
14. Reichstag
15. Anhalter Bahnhof
16. Gendarmen
17. Klempner
18. Viktoriapark
19. Siedlung
20. Klempner
21. Invaliden

1988



1992



- 1988/89 Planungen für die Bundesgartenschau 1995
- 1991 Wettbewerb, 6 Ideen für einen Park
- 1992 Absage des Parks für die Baugestaltung Potsdamer/Invaliden Platz









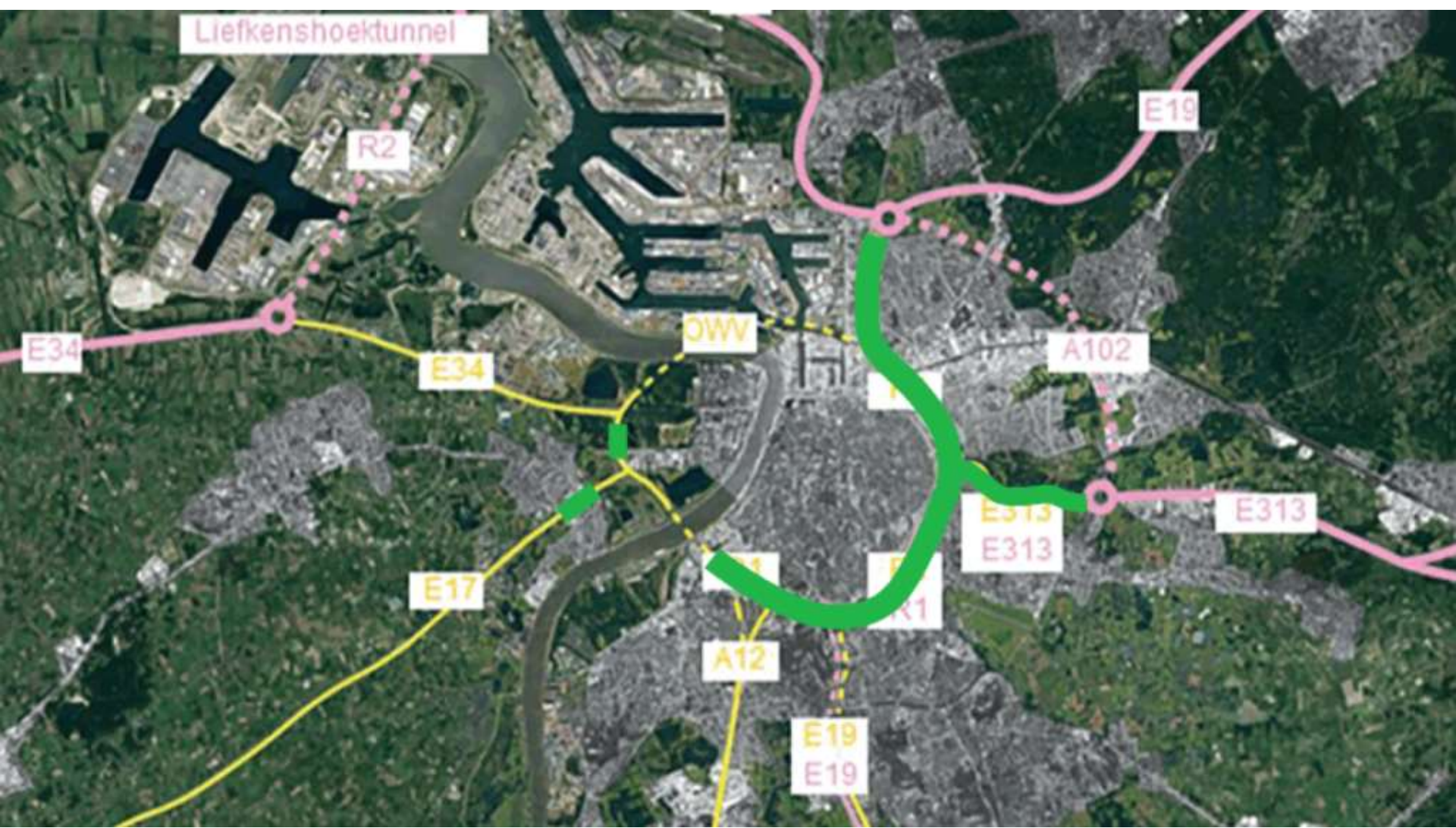


Civil mozgalom a „közösségi tudomány” felé

- **A Ringland-projekt, Antwerpen:** nagyszabású és rendkívül összetett infrastrukturális projekt, 6 milliárd eurós beruházás, amelyet a helyi polgárok kezdeményeztek és fejlesztettek ki alulról felfelé építkező megközelítésben.
- Az eredetileg az 1960-as években létrehozott körgyűrű-rendszert jelenleg lakóépületek veszik körül, a folyamatos városi terjeszkedés miatt. A körgyűrű **sűrűn lakott területeken halad keresztül**, nagy hatással a szennyezésre, az életkörülményekre és az egészségre.
- Antwerpen városának **szüksége van további zöldterületekre, valamint lakásfejlesztési lehetőségekre**. A körülbelül 500 000 lakosú város 2050-re 70 000 lakossal növekszik.

1995: Staten-Generaal mobiliteit ... 'de Ring moet rond'







- A Ringland ötletet eredetileg 2013-ban javasolta **civilek egy csoportja** (építészek, mérnökök, tanárok...). Ezen elképzelések továbbfejlesztése érdekében ezek a polgárok egy **nonprofit szervezetbe szerveződtek**.
- Legnagyobb kihívásuk a Ringland-projekt ötlet **technikai és pénzügyi megvalósíthatóságának bemutatása** volt. Ehhez professzionális kutatásokra volt szükség, amelyek **mélységükben, ambícióikban és minőségükben összehasonlíthatók a kormányzati intézmények által javasolt** nagy infrastrukturális projektek hagyományos környezeti hatásvizsgálataival.
- A tudományos kutatást **ugyanazok a tudományos csoportok és szakmai szakértők** végezték, akik általában részt vesznek a kormány által szervezett projektekben. A fő különbség azonban az, hogy **a kutatást teljes egészében a polgárok finanszírozták és szervezték meg crowd-financing** (tömegfinanszírozás) és **crowd-braining** útján.

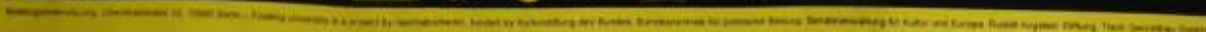
- **Crowd-braining:** „ingyenes” tudományos szakértelem vonzása a városban rendelkezésre álló nagy tudományos kapacitásból (pl. Antwerpeni Egyetem). Ezt a Ringland Tudományos Akadémia: mintegy 50 tudósból, szakemberből és szakértőből álló csoport létrehozása, akik önkéntes alapon segítették a projektet
- **Crowd-financing:** pénzeszközök vonzása a helyi közösségtől az akadémiai és szakmai ügynökségek által előírt kutatások finanszírozására. Egy rövid és intenzív internetes kampány hat hét alatt 100 000 eurót gyűjtött össze körülbelül 4500 antwerpeni állampolgártól. További 100 000 eurót egy zenei fesztiválon gyűjtöttek össze, amely mintegy 15 000 embert vonzott.
- A közösségi finanszírozással összegyűjtött 200 000 eurót **négy kutatási projekt finanszírozására** használták fel: •
Infrastruktúra-tervezés és műszaki megvalósíthatóság • A mobilitás hatása • Környezeti hatás • Pénzügyi megvalósíthatóság és lakásfejlesztés

- Az **antwerpeni városi tanácsot** meggyőzték arról, hogy a Ringland által javasolt körgyűrű-lefedés életképes projekt. Ennek érdekében a városi tanács 300 millió eurót különített el az első rövid szakaszra
- A **flamand kormány** 2 millió eurót különített el a körgyűrű teljes lefedettségét célzó kutatások elvégzésére. A projekt vezetésére 2015. december 3-án **projekt-felügyelőt** neveztek ki.
- Az együttműködés intézményesítése: egy 2030-ra szóló tervet dolgoz ki egy **munkacsoport**, amely a flamand kormányból, Antwerpen városából, a polgári mozgalmából és minden más érdekelt félből áll, az új felügyelő vezetésével. Ez a csoport javaslatokat és projekteket fog megfogalmazni, ellenőrizni, megvitatni és kidolgozni, a projekt teljes időszakára.

A civil ellenállás fázisai és fokozatai

1. A civil akcióknak a **tiltakozási fázisban egységet és erőt kell mutatniuk**. Utána át kell alakulniuk, **képessé kell válniuk a döntéshozóval való együttműködésre**, hogy valódi hatást gyakoroljanak és jobbra tegyék a projektet (jó példa Gleisdreieck)
2. A sikeres civil akciók egyes városokban **állandó, hosszabb távú formát vesznek fel, valamilyen terület, épület megszerzése utáni tevékenységekkel** (urban commons: Berlin Princessinengarten, nápolyi, stb példák)







SOLL DANK
MIT DER
ZAD
RESIST

Einzelne
Bunde in Bunde
PRÄT BITE
IM LADEN-
CONTAINER
PLEASE NOW
AT THE LADEN
TANKING

3. Egyes országokban a civil ellenállás **elszigetelt városi akciókból országos mozgalommá női ki magát**, pl.

Polish Urban Movements, amely akár politikai erővé is válhat

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sr/article/view/23200/23350>

4. Vannak példák arra, hogy civilek túllépnek egy adott projekt megakadályozásán és **bekerülve a helyi politikába radikálisabb irányba tudják tolni a közsféra döntéshozóit** (Barcelona, Párizs, Amszterdam pl. az Airbnb ellen, ...). Ez továbbfejlődhet **nemzetközi municipalista mozgalommá** az egyenlőbb, igazságosabb várospolitikai követelése irányába

Polish urban movements: from NIMBY till participation in elections



What can the local level achieve?

The case of Barcelona

- Since May 2015: city government run by Barcelona en Comú (radical left)
- City Mayor: Ada Colau (former leader of the anti-housing eviction movement)
- Many social / community activists occupying important political and administrative positions in the City Council





A civil ellenállás lehetőségei

Budapesten: a Római-part példája

- Lelkes helyi csapathoz csatlakoztam 2015 körül itt lakó meghívott szakértőként, akit külön bosszantott a fővárosi politikusok dölyfös magatartása.
- A csapatnak jó sajtókapcsolatokat sikerült kialakítania és szerencsére menet közben vízügyi szakemberek is csatlakoztak, akik nélkül lehetetlen lett volna sikeresen küzdeni. Pénz nem volt és emiatt ellentervet sem sikerült kidolgozni.
- A közvetlen veszélyt, a parti gát megépítését sikerült megakadályozni 2017-ben

A) Önkéntes szakértői elemzések

Vízügyi elemzés: Koncsos, majd 6 vízügyes

Tájépítés, környezet: Bardóczy

Társadalom, szociológia: Tosics-Csanády

- A Rómait használók egyharmada III. kerületi lakos, kb. fele Budapest más részeiből érkezik ide
- A parton minden társadalmi osztály jelen van, ez a keveredés nagy különbség a Kopaszi gáthoz képest
- Érdekcsoportok lehatárolása, eltérő aspirációk feltárása
- Piaci, illetve közösségi stratégiák körvonalazása







B) Figyelemfelkeltő eszközök

- A minta: 2010-ben az Auchan már majdnem megkezdte a dunakeszi áruház kétszeresre bővítését és több ezer autóra alkalmas új felszíni parkoló építését, amikor a **megmaradt kis tőzeglápért küzdő civilek elkezdtek körözni az interneten egy házilagos készítésű videót**, ami gyorsan terjedt
- Rómain is folyt ilyen ötletelés, végül **a gát egy elemének modellezése** és egy **LEGO makett** készült el
- A **MOL torony** esetében **elmaradt** 2018-ban a közösségi médián terjesztett erős/ütős vizuális tartalom

2017. június: a mobilgát modelljének bemutatása





7.16. ábra: 120 méteres toronyház - Látvány a Margit hídről (fotóba illesztett látványterv - Masterplan)





2019 után: új körülmények Budapesten

- Az új politikai vezetés tudatában van annak, hogy a Római part összetett problémáját (árvízvédelem, ingatlanok, karakter) **felülről hozott technokrata és politikai döntésekkel, vagy piaci módon nem lehet jól megoldani**
- A kulcs a **Rómait használók, a civilek bekapcsolása a folyamatba**
- Nem top-down tervezés, de nem is népszavazás kell, hanem **részvételi tervezés, deliberáció** (azaz az elvárások és alternatívák feltárása és megbeszélése széles körökben)

Lassú folyamat, több lépésben

- **Tanácsadó Testület** (2020. ősz), közösségi tervezés kérdőívre és fókuszcsoportos megbeszélésekre alapozva
- 2021. március: **Jövőkép** lezárása. Megindul a részletes közösségi tervezés közbeszerzési folyamata és az árvízi védekezéssel kapcsolatos műszaki alternatívák vizsgálata, változatelemzések készítése.
- A műszaki elemzés, a jövőkép, illetve az addigi közösségi tervezés eredményei alapján **később lehet döntést hozni a gát nyomvonaláról.**
- A megvalósíthatósági tanulmány elkészültét követően lehet dönteni az árvízvédelmi nyomvonallról, majd (a szükséges források rendelkezésre állása esetén) elkezdődhet az építkezés.

A civil ellenállás Budapesten

- a Római-parti civil ellenállás **sikeresen látszik átalakulni kooperatív társsá a tervezésben** és hozzájárult ahhoz, hogy a döntéshozók maguk is a deliberatív eljárások felé haladnak
- adott körülmények között cél **nem látszanak jelei annak, hogy a magyar civil akciók állandósulnának** (a Városligeti akció kifúlt, csak a Gólya meg az Auróra létezik), a professzionalizálódás lassú folyamat

- Magyarországon **nincsenek jelei annak, hogy a tiltakozó városi civilek mozgalommá szerveződnének** – pedig igencsak szükség lenne rá a jelenlegi országos erőpolitizálással szemben erre (Levegő MCS, Lányi András tesz erre néha kísérleteket...)
- az **ellenzéki önkormányzatok is óvatosak**, kicsi a kooperáció, nem kapcsolódnak erősen a formálódó nemzetközi municipalista mozgalomhoz
- adott körülmények között éles dilemma, hogy **meddig tudnák a civilek a Fővárost radikálisabb irányba kényszeríteni**, ha az ellenzéki önkormányzatoknak egyre csökken az anyagi ereje és a döntéshozási önállósága a kormányzati prér egyre szorosabbá válása miatt

Konklúzió 1: az ellenállás realitásai

- a szakértők bekapcsolásával a Római parton kialakult egyfajta „Római Akadémia”, azaz **létrejött egy kicsi önkéntes, ingyenes tudományos háttérbázis** (crowd-braining)
- **nem került sor ugyanakkor nagyobb pénzgyűjtési akcióra** (crowd-financing), amivel a költséges technikai, műszaki elemzéseket lehetett volna finanszírozni
- a sajátos magyar viszonyok miatt **amúgy se lett volna vállalkozó** a civilek finanszírozta vízügyi, technikai, pénzügyi elemzések elvégzésére
- a Római parti ellenállás kulcsa így **nem egy kidolgozott ellenterv, hanem a maradék sajtónyilvánosságon sikeresen megnyert tömegtámogatás** lett
- A Római (és a Városliget) kapcsán mutatott fővárosi és kormányzati erőpolitizálás, és az ezek ellen kibontakozó **civil ellenállás hozzájárult a demokratikus ellenzék sikeréhez a 2019-es választásokon**

Konklúzió 2: most még nehezebb

Fontos a **fejlesztések kategorizálása**, ami ellen tiltakozás szerveződik

- **környezetvédelmi** aggodalom (gát, autópálya, akkugyár...)
- **megaprojekt értékes területen** (Városliget)
- **megaprojekt barnamezőn** (stadion, barnamezőn új városrész...)

Az utolsó ellen a legnehezebb harcolni, mert nincs konkrét kárvallott, csak egy fenntarthatóbb és befogadóbb fejlesztés lehetőségének elvesztése.

Az ilyen absztraktabb cél elérésére **csak széleskörű civil ellenállásnak** lehet esélye. A **lokálisból az összvárosi szintre emelni a projektet** pl. a magasházzal és/vagy a politikai szemponttal (beleszólás) lehet.

Köszönöm a figyelmet!

tosics@mri.hu